

Bene Zoltán

CUKOR MARI SZOKNYÁJA, AVAGY A MAGYAR HASFELMETSZŐ

[NA, AKKOR TÉNYLEG MEGIJEDTEM]

2022-05-08 | NA, AKKOR TÉNYLEG MEGIJEDTEM, NOVELLA

Kedden délben csöngetett a postás. Így tudtam meg, hogy elhunyt egy nagybácsim, megrögzött agglegény, aki számomra igazából soha nem is létezett. (És a maga hús-vér valójában már soha nem is fog.) Akkor hallottam, illetve olvastam róla életemben először, amikor átfutottam az ajánlott küldeményként, térítvevény kíséretében érkezett hivatalos ügyvédi levelet. Bonyhády Elemér. Ezen a néven ismerték a bácsit, akik ismerték, s akik közé nem sorolhatom magam. Nem tudom, hogyan akadt rám, azt kivált nem, miért engem nevezett meg örökösének. Mindenesetre így cselekedett. A nagybácsik útjai kifürkészhetetlenek. Legalábbis ezé a nagybácsié. Legalábbis nekem.

Még aznap délután fölkerestem a levélben megjelölt közjegyzőt, hogy átvegyek egy szerény méretű kulcscsomót, valamint egy pecsétetekkel ellátott okiratot. Utóbbi igazolta, hogy jogszerűen használom az előbbit.

Szerdán reggel vonatra ültem, s négyórás, két átszállással színesített utazás után egy kisvárosi állomás peronján találtam magam, orromat megcsapta a fáradt olaj és az ázott cigarettacsikkek szaga. (Előző éjjel, amint a félig fölszáradt pocsolókból is látszott, esett.)

kertvárosias hangulat

Kicaplattam a pályaudvar Monarchia-korabeli épülete elé. (A caplatás anyám szava, aki ebben a helységben született és nevelkedett.) Amint az állomás előtti kis, viakolorral borított térre

léptem, nyomban útbaigazítást kértem az egyik ott ténfergő alaktól. Tűzött a nap, égette a tarkóm. Kérdésekre először vállvonogatást kaptam, később néhány kelletlen mondatot. Hosszas tévelygés és legalább három másik járókelő faggatása után végül mégiscsak megérkeztem a Petőfi utca huszonöthöz. A porta utcafrontját teljes hosszában kitöltötte a nagybácsim hajléka, rajta, pontosan középén ütött-kopott ajtó. Kertvárosias környék, állapítottam meg magamban, miközben a zárral bíbelődtem. Szorult. Nagy nehezen mégis bejutottam. (Mondjuk, az egész kisváros kertvárosias hangulatot áraszt, gondoltam közben, és belső fülemmel úgy hallottam, gondolatom tercel az ajtónyikorgásra.)

Fortepan / Artkraft

Áporodott bűzre számítottam, ehelyett fenyőillatú légfrissítő illata nehezítette el a lakás pállott levegőjét. Ablakot nyitottam. Három kicsike szobából állott a kicsike ház. Azon a bizonyos békebeli századfordulón épült, midőn a hatalmas pofaszakállát önelégülten simogató császár, magában jókat vigyorogva a hiszékeny publikumon, azt játszotta, hogy egyben király is, és az aradi kivégzéseket ábrázoló, a dolgozószobája falát díszítő metszetek előtt illegette magát díszmagyarban, s közben a hisztéria-sújtotta asszony járt a fejében, aki csúnya halált halt egy talján törő által, s akit talán egy kicsit kedvelt valaha, amikor még nem törte el önnön gerincét, hogy elnyerje minden oroszok cárijának atyuskai barátságát és rosszindulatú segítségét. Valamelyik elfeledett (anyai ági) őszám a tulajdon két kezével húzta föl a falait ennek a házikónak, legalábbis ezt (vagy valami ehhez hasonló) olvastam az ügyvéd kacifántos, alig fölfejtethető levelében. (És még rólam mondják, hogy körülményes vagyok meg modoros – hallgatnának, olvasnának csak jogászokat!)

fenék-lenyomat

Fürdőszoba, vécé, konyha, kamra. Az épület mögött aprócska udvar, az udvarban őssereg diófa, alatta ósdi asztalka, rogyant székkal. Az asztalon fél pohár bor, vastag falú üveg pohárban. A borban több tucat muslica, egy katicabogár és két légy hullája. A széken kopott párna. A párnán fenék-lenyomat. A nagybácsim hátsó felének negatívja. Nos, igen. Őt magát sohasem ismertem, most viszont, lám, milyen közeli, mondhatni intim viszonyba kerülünk egy pillanat alatt...

A bútorok nagyrészt a két világháború közötti időszakot idézték, egy-kettő akadt csak a szocialista érából. A rendszerváltozás utánról pedig mindössze a televízió meg egy viharvert számítógép. A hálósobában nehéz gardrószelekrény és dimbes-dombossá öregedett ágy. A nappaliban két könyvszelekrény, benne Jókai-, Mikszáth-, Eötvös-, Herczeg Ferenc- és Jósika-összes, valamint a Tolnai Világlapjának és a Füles című magazinnak bekötött évfolyamai. Dohányzóasztal, kényelmes, elnyűhetetlen fotel. Díszesen faragott komód. A harmadik a dolgozószoba. Közepén, hangsúlyosan, nyomasztóan óriási, antik hatású tölgyfa íróasztal, a falak mellett néhány alacsony polc, keskeny dikó az ablak alatt. A polcokon albumok. Az albumok egy részében képeslapok, másik részében réges-régi fotográfiák.

A nagybácsim tehát gyűjtő volt. Rendszerető és rendszerező ember.

Valami megmoccan a sarokban. Nem vagyok ijedős ember, ezúttal sem reagáltam túl a váratlan matatást és a gyanús hangokat. És milyen jól tettem! A sarokban, egy régi puff mögött egércsalád lakott. Ők neszezték. Nem bántottam a szürke kis rágcsálókat. Ők is Isten állatkái, jutottak eszembe anyám szavai. (Anyám szavait hozza elő belőlem anyám szülőhelye. Ez minden bizonynyal természetes.)

Fortepan / Vojnich Pál

Leültem az íróasztalhoz, magam elé vettem az albumokat, egyiket a másik után lapoztam végig. Abbázia, Pula, Fiume. Isztambul, Izmir, Antiochia. Párizs, London, Berlin. Kolozsvár, Kassa, Munkács. Helsinki, New York, Buenos Aires. Sidney, Szingapúr, Tahiti. A világ megannyi tájáról származó képeslapok szépen, sorban. A nagybácsim némelyik mellé cetlit ragasztott, s arra szép kézírással néhány mondatot rótt. Rio de Janeiro mellett például ezeket: *Ide utazott Laura. Hozzáment valami brazil mágnáshoz. San Franciscónál: Olvastam, hogy ebben a városban megöltek egy*

*földinket. Levágták a bal kezét, és hagyták elvérezni. Brüsszel: Ani és Jani négy esztendeje élnek itt. Ez az első és utolsó lapjuk, amit küldtek. Telefonon háromszor hívtak. Megszületett a fiuk, Bernát. Nem tanítják magyarul, csak franciául beszélnek hozzá. Flamandul ők sem tudnak. Kár. Kár, húzom mosolyra a szám. Milyen lakonikus, milyen egyszerű, milyen közhelyes. Tetszik. Egy, a Colosseumot ábrázoló képeslap mellé ragasztott cetlin az állt, *Nem szerettem itt járkalni 1983-ban. Róma és a rómaiak tették a világot jogi esetté.**

furcsállottam

1983, mormolom magam elé. Negyven éve.

Meghökkentem, holott tisztában voltam azzal (olvastam a hagyatékról értesítő nyakatekert levélben), hogy Bonyhád Elemér, a nagybácsim a háború utolsó évében született. A

másodiknak nevezett világháború utolsó évében. Mégis. A ház hangulata és a képeslapok antik sárga (az úgynevezett szépia effektust idéző) patinája miatt furcsállottam, hogy a nyolcvanas években járt Rómában. Ha már egyszer nyolcvanas évek, hát legyenek az ezernyolcszáz-nyolcvanasok, a fenébe is! Még ha nyilvánvaló is, hogy a bácsi nem élhetett akkor. Ugyanakkor az sem vitatható, hogy a római, a Colosseumot ábrázoló képeslap egészen bizonyosan az első gyanánt emlegetett világháború előtről származik. A fenébe, ismételt meg, ezúttal hangosan, mielőtt tovább lapoztam.

Cukor Mari szoknyája. Ezt a három szót olvastam egy 1920-as évekbeli, nápolyi képeslap mellé applikált kávéfoltos cédulán. Ki lehetett Cukor Mari? És mi köze volt vajon Elemér bácsihoz és / vagy a húszas évek Dél-Itáliájához?

Olyan történetek szilánkjai közt turkálók, amelyek réges-régen, végérvényesen és visszahozhatatlanul lezárultak, majd örökre elvesztek, elmerültek, elsüllyedtek. Bonyhád Elemér és még sokan mások vitték sírba valamennyit. Csak megfejtethetetlen nyomokat hagytak. Köztük ezeket a cetlikkel ellátott képeslapokat. (Merre hanyódíhat Cukor Mari szoknyája? Ha hanyódik még valamerre egyáltalán...)

Meglehet, a nagybácsim egy gonosz vénember volt.

Amint az ellenkezője is elképzelhető.

Az igazság azonban nyilván egészen más, nem foglalható össze egyetlen kategorikus kijelentésben. Az igazság mindig egészen más. És sosem egyszerű.

Áttértem a fotográfiákra. Úgy tippeltem, mind 1930 előtti. Néhány az ezernyolcszázas évek végéről valónak tűnt. Katonák, pödrött bajusszal. Szűzies tekintetű kisasszonyok. Éltés matrónák. Szájtáti és koravén gyerekek. Soktagú családok. Mátkapárok. Minden képről emberek tekintettek rám. Emberek, akik hajdan egy kamera lencséjébe pillogtak. Szépek és csúnyák, gazdagok és szegények. S mind-mind halottak. Legtöbbjük évtizedek óta. Senki sem él már közülük... Na, jó, talán a húszas években megörökített csecsemők egyike-másika mégis – húszas évektől húszas évekig, évszázadnyi emberöltő. Nem, szinte kizárt, mondtam ki végül hangosan, és a nyomaték kedvéért a fejemet is megcsóváltam, lezárván a kérdést. Vitának helye nincs.

Fortepan

Lapoztam, lapoztam, nézegettem a képeket.

Egyszerre megfagyott a vér az ereimben.

Na, akkor tényleg megijedtem...

Az egyik megsárgult, régi fotográfiáról saját magam bámultam saját magamra. Nem, nem, nem egy hozzám megszólalásig hasonló emberrel szemezttem! Nem, nem, nem, távolról sem – ezt azonnal éreztem. Sőt! Tudtam. Engem fényképeztek le a kezemben hentesbáráddal, kockás zakóban és nadrágban, pöttyös kravátlival a nyakamban és csíkos kamáslival a cipőmön... Reszkető kézzel emeltem ki a fotót az albumból, hogy megfordítsam.

Csongrádi Bálint, a négyszeres gyilkos pózol a Városi Hírmondónak a kivégzése előtt egy nappal.

Belém szakadt a lélegzet.

kegyetlen emberölés

Alig bírtam előkotorni a telefonomat, hogy ráguglizzak a névre. Hosszú percekig nyomkodom, simogatom a telefonom. A sokadik találat lesz az: Csongrádi Bálint, hentes, 1919 és

1922 között négy nőt fojtott meg, majd darabolt föl. A magyar hasfelmetszőnek is nevezték. 1923 februárjában bitón végezte. Egy 1998-as tanulmány szerint érthetetlen, hogy esete nem vált közismertté, mi több, gyakorlatilag be sem vonult a magyar kriminalisztika történetébe, holott a korszak másik kegyetlen emberölése, Lederer Gusztáv és neje esete Kodelka hentesmesterrel igen nagy visszahangot vert, s az utókor is rendre fölidézi. Csak éppen annak a bűnténynek nem elkövetője, hanem áldozata volt a mindennémű húsok avatott szakértője. Ez azonban nem magyarázza a két eset eltérő utóéletét. Az újságíró végül arra a következtetésre jutott, hogy ha Csongrádi a fővárosban él és gyilkol, nem egy poros, Isten háta mögötti városkában, ma biztosan mindenki ismerné a nevét.

A nagybátyám talán azért nevezett meg az örökösének, mert az én nevem (is)

Csongrádi Bálint, és a magyar hasfelmetszőt ugyanígy hívták?

Ugyanúgy is nézett ki, mint én. – Mégsem! Hiába reménykedem. Nem erről van szó. A kép, amelyet a kisvárosi lapnak készítettek, az a kép, amely itt fekszik előttem, egyértelműen engem ábrázol. 1923-ban. Fél évszázaddal a születésem előtt...

Szédültem. Megtöröltem a homlokom, jobb kezem mutató- és hüvelykujjával erősen megnyomkodtam az orrom tövét, a szemem sarkában. Nem lettem jobban. Ezzel szemben fölfedeztem, hogy a fotográfia hátoldalára egyebet is írtak: *Följegyzések, 12. oldal.*

Erőre kaptam újra, s lázas kutatásba fogtam. A bácsikám rendszeres ember volt; azt hiszem, nem lehetett túl bonyolult lélek sem. Használjuk Occam borotváját! A három szó biztosan arra utal, ami a leginkább egyértelmű: egy följegyzésekre használt füzet 12. oldalára. Alig pár perc múlva, az íróasztal bal alsó fiókjában rá is bukkantam egy régi, indigókék irkára, a borítóra ragasztott vignettán a *Följegyzések* szóval. Az oldalak kézzel megszámozva. A 12. oldalon pedig:

Fotográfia 1923-ból, rajta Csongrádi Bálint hentes és gyilkos. A Városi Hírmondóban megjelent fotó eredetije. Ez a fölvétel volt a második fénykép, amelyet ebben a lapban közzé tettek. 1997-ben vásároltam a művelődési házban, a havi rendszerességgel megrendezett ócskaságok piacán; 120 Ft-ért.

Háttérinformáció (magam kutattam ki, főként a Városi Hírmondó 1923. évi 6., 7. és 14. számainak segítségével):

Csongrádi Bálint beleszeretett egy utcalányba, akit Cukor Mari néven ismertek. Az első áldozata ennek a ribancnak a nővére volt, 1919-ben. Csongrádi azért ölte meg, mert ki akarta semmizni a hűgát az anyai örökségből. A második áldozat (1920) Marira vallott volna, mégpedig azt, hogy lopott az egyik kuncsaftjától. A harmadik áldozat (1922 elején) a bordély madámja volt, Mari munkaadója. A negyedik pedig

maga Mari, 1922 nyarán. A legtöbben úgy vélték szerelemföltés miatt kellett meghalnia. (Én ezt furcsállom, végtére is kurva volt az istenadta, és ezt jól tudta Csongrádi, a szeretője is. Ugyanakkor bármi lehetséges.)

A véres szoknyájához ragadva találták meg Csongrádi kravátliját, amelyet városszerte ismertek, annyira rikító színekben pompázott, s amelyet a henteslegény Nápolyból kapott, egy barátjától, legalábbis a kocsmákban mindig ezzel dicsekedett. (A képen értelemszerűen nem azt a kravátlit viseli.)

Fortepan / Major Lajos

Ez a történet hát nem merült el, nem vitte sírba Elemér bácsi. Ugyanígy jónéhány másikat sem, ám érthető módon semmi kedvem nem támadt ahhoz, hogy az indigókék irka többi oldalát is elolvassam. Újra, s egyre jobban szédültem. Friss levegőre volt szükségem. Kitámolyogtam a dolgozószobából, a bejárati ajtó felé tartottam. Valaki éppen megdöngötte, de nem törődtem semmivel, szinte föltéptem, s belezuhantam a csendőrök karjaiba. A csuklómon bilincs kattant, és hosszú percek

teltek el, mire tudatosult bennem, hogy a nemrég még aszfaltozott utca borítása macskakőre változott, s a bazaltkockákon lovak patkói kopognak. Elvonszoltak egy konflis mellett, hogy betuszkoljanak egy batárba, amely előtt muraközi lovak topogtak, az egyik csendőr akkorát taszított rajtam, hogy végigszántottam a jármű fapadlóját, a vér ömleni kezdett az orromból, egyik metszőfogam meglazult, a szememből potyogtak a könnyek. Később mesélték, hogy azt kiabáltam, én Csongrádi Bálint száz évvel későbbi változata vagyok, de a királyi ügyész biztosított, hogy hiába tettetem magam őrültnek, lógni fogok.

Egészen biztosan így is lesz. Bitón végzem. És nem értek semmit.

felső kép | Fortepan